

ARTICULUS PRIOR.

ABSURDA ATHEISMI SYSTEMATA.

388. DEF. Explicitè aut implicitè *Atheus* est, quisquis negat existere Deum, Naturæ visibilis auctorem & creatorem. Hinc ab Athæo discrepat *Deista*: prior existentiam Dei, posterior Dei providentiam negat.

I. Juxta *Atheum*, nihil aliud est *Natura visibilis*, animata aut inanimata, intelligens aut non intelligens, nisi fortuita quædam substantiarum materialium congeries; cuius omnia constitutiva physica sunt ab æterno existentia, cujus omnes leges sunt necessariae & immutabiles, cuius compages & ordinatio & harmonia à cæco casu tota emanat.

Nullus est in visibili Natura invisibilis Deus, qui ipsam crearat, qui ipsam ordinaret, qui ipsi dominetur: aut si quis est in ipsa Deus, vel nihil aliud est ille Deus præter Naturam ipsam visibilem; vel si quid aliud est, nulla ipsi auctoritas, nulla actio est, in res ipsas visibles.

II. Juxta *Deistam* (*), existit in visibili Natura, invisibilis aliquis Deus; qui sit increatus, qui sit unicus, qui sit ab omni substantiâ & modificatione materiali distinctus; qui fuerit & Mundi & Hominis primitivus auctor & conditor: ita tamen ut Mundum hunc aspectabilem, generalibus & necessariis quibusdam legibus ab ipso sanctis regendum & conservandum tradiderit; Hominem vero ipsum, Rationis suæ imperio & dictamini totum permise-

(*) NOTA *Deista* & *Teista* sunt duæ voces ex se penitus synonymæ, quibus sensum diversum dat aliquando Scholarum usus. Prior eos semper exprimit Philosophos qui Dei providentiam negant, dum existentiam admittunt: posterior iis applicatur interdum Philosophis, qui Atheis simul & Polytheistis oppositi, Dei admittunt existentiam, nec negant providentiam.

EXISTENTIA DEI. *Atheismus.*

rit; nulla jam utrique aut alterutri providentia invigilans.

Porrò, evidens est sub Deo omni providentia destituto, non minus effrænem dari humanis cupiditatibus licentiam, quam sub Deo nullo; ac proinde, non minus existiosum esse humanis moribus Deismum, quam ipsum Atheismum. Irreligiosam Deistarum opinionem alibi confutabis: de irreligiosis Atheorum deliriis hic unicè agitur.

III. Fabulosi instar Protei, omnes induit figuræ Atheismus: ita tamen ut nunquam propriam exuat naturam, quæ in eo tota est ut Naturæ visibili omnem auctorem ab ipsa distinctum, ut Homini supremum omnem dominatorem adimat. Varias omnes ipsius metamorphoses complectetur triplex Atheismi genus; scilicet, Epicureum, Spinonianum, Tellianedeum.

In favorem triplicis illius opinionis militare videntur generales quædam Difficultates, quæ eò omnes perinde tendunt ut dubiam faciant Dei existentiam; & quæ simul omnes solventur, ubi demonstratam Dei existentiam vindicabimus à variis sophismatibus ipsam impugnare destinatis.

Inanem ponere operam videntur nobis ii Philosophi, qui disputando contendunt utiliorem esse & legitime Auctoritati & bona Politia & humanæ Societati, doctrinam Theistarum quam Atheorum, tum quia rem nemini sano dubiam quasi in problema vocant, sine ulla necessitate aut utilitate; tum quia legitimum credendi motivum apud sanos nunquam esse potest, *utilitas rei creditæ*.

SYSTEMA EPICURI.

389. EXPL. Primus ab Orbe Deos expellere, systematica impietate, tentavit Epicurus, Atheniensis Philosophus. Quadruplici quasi fundamento innititur impium ejus de Mundi origine systema; scilicet, *Atomis æternis*, *Motu perenni*, *infinitio Vacuo*, *cæco Casu*. Inde Terræ nostræ, iude cœlestium omnium Globorum genesis.

I. Aeternæ Atomi, varium in modum sectæ, aliæ teretes, aliæ angulis & quasi hamis asperæ, dum motu aeterno perenni hinc & inde vagantur per immensum inane, cæco casu præside: duæ tandem sibi occurunt, & inter se implicantur tenacibus angulis & hamis.

Ex colisione, motum rotationis accipiunt duæ illæ Atomi, circa centrum aliquod sibi commune; dumque aliæ ipsis subinde occurunt & implicantur; inflatur paulatim Globus, & in ingentem successu temporis massam excrescit.

II. Simili more & artificio, in aliis immensi vacui punctis, agglomeratae sunt aliæ Atomi; & in ingentes variæ magnitudinis globos excreverunt, quibus à diversa Atomorum figura & mole dissimilis est natura.

Hinc Terra, hinc alii Planetæ, hinc Sol & Stellæ, hinc tota Mundi compages admirabilis traxit originem. Nullus Mundum efformavit, nullus Mundum regit Deus. Si autem aliquis existit in Natura visibili Deus: inertis instar stipitis, otiosam & quietam ille agit vitam, de Orbe nostro nihil unquam sollicitus.

III. Sicut ex fortuito concursu variarum Atomorum, sine ullo substantiæ cujusquam intelligentis & operi præsidentis influxu, natæ & efformati sunt ingentes illi globi quos in immenso vacuo dispersos observamus: sic ex fortuito concursu organicarum quarundam molecularum (quæ nihil aliud sunt nisi materiales quedam Atomi, variis molibus & figuris & mobilitatibus donatæ) natæ & efformatae sunt primitivæ omnes corporum viventium species, quæ nostris passim obviæ sunt sensibus; verbi gratia, Plantæ, Bruta, Homines.

Præter meram materiam, variis donatam motibus & figuris & molibus, nihil habent & nihil sunt viventes quæcumque rerum species: in Plantis vegetat, in Brutis vegetat & sentit, in Hominibus vegetat & sentit & intelligentia mera materia.

IV. Quam rationi absona & veritati opposita sit omni ex parte fabulosa hæc rerum origo; multiplicem in-

modum patebit, ex dicendis inferiùs & demonstran-dis.

Ad sola Epicuri principia, quorum chimæricam exposuimus & exhibuimus applicationem, in sequenti confutatione attendimus.

390. CONFUTATIO. Aliquid in se veritatis, multum in se falsitatis habent quatuor illa Epicuri Principia. Unde, nec indiscriminatim rejici, nec indiscriminatim debent omnia admitti.

I. Cum Epicuro, infinitum admittimus *vacuum*: cum hoc tamen discrimine, quod juxta nos, infinitum illud *vacuum* sit ipsamet Dei immensitas; dum in systemate Epicuri, quid sit infinitum illud idem *vacuum*, nec dici nec concipi posse videtur. (364 & 370).

II. Cum Epicuro admittimus *Atomos* variæ molis & figuræ, quæ sint physica omnium corporum existentium principia seu constitutiva.

Verum, cum repugnet materiam esse aeternam & increatam, ut inferiùs demonstrabitur: non admittendæ sunt Atomi, quæ sint aeternæ & increatae.

III. Repugnat aeternus Atomorum *motus*, non solum ex parte subjecti sui, quod nequit esse aeternum; sed etiam ex parte sui, seu ex parte motus ipsius.

Nam aeternus ille Atomorum motus, vel est essentialis, vel est accidentalis. Si est essentialis; ergo repugnat materiam quiescere: quod est evidenter falsum. Si est accidentalis: ergo non essentialiter emanat à natura Atomorum; ergo ab aliqua causa productus est in atomis; ergo non est in atomis aeternus.

IV. *Casus*, apud Epicurum, est vox sensus vacua, nihil reale exprimens. Repugnat autem mirabilem Naturæ ordinem, qui intelligentiam arguit & demonstrat infinitam, tali attribui causæ.

SYSTEMA SPINOSÆ.

391. OBSERV. Antiquum & obsoletum *Universale à parte rei Scotisticum* adoptavit, inintelligibili scientiæ apparatu commendavit, omni irreligionis & impietatis labe inquinavit ultimo sæculo Judæus Spinosa: atque ita, apud cœcum & imperitum Impiorum vulgus, non levem sublimioris & profundioris ingenii famam sibi comparavit, ingenium quo nunquam ullum extitit magis opacum & absurdum.

Admittebant scilicet Scotistæ *Naturas quasdam unicas* in qualibet Specie, quæ per identitatem participarentur à variis ejusdem speciei, individuis: in quibus communis quælibet Natura fiebat singularis & individualis, ope quarumdam formalitatum aut modificationum individualium. Varias illas Naturas, unicas & communes, ad unicam & communem Naturam reduxit Spinosa, quam *Substantiam unicam & universalem* vocavit. (332. & 340.)

In eo tota consistit Spinozæ Philosophia, ut per ineptam sophismatum inintelligibilium concatenationem probet, *omnem rerum Naturam*, quæ sanis omnibus ingeniosis habita fuerat tanquam immensa congeries substantiarum inter se distinctarum, esse *unicam substantiam individualem*. Quæ opinio, cum sensui hominum communi adversa fronte evidenter repugnet; tota per se in regionem ineptiarum & absurditatum evanescet: si ostensum & demonstratum fuerit, ruinosa esse omnia fundamina quibus innititur; inepta & absurdâ esse omnia principia ex quibus fluere & resultare asseritur.

Quod ubi breviter præsriterit sequens explicatio; jam intelligetur & innotescet quām miserum & ridiculum sit illud Spinozæ impietatis portentum: quod sperti & exsibili, magis quām exhorri & confutari, dignum erat; & à quo nullum unquam imminenter potest religiosis mentibus reale periculum, nisi prius sensum illæ communem sanamque rationem penitus ejurarint.

EXISTENTIA DEI. *Atheismus.*

392. EXPL. In rebus metaphysicis totus erat ignarus Spinosa. Unde, metaphysicis Cartesii principiis delusus, dum iis tentat philosophando uti, nihil nisi ineptum & absurdum parturit. Ab hac Metaphysicæ ignorantia emanavit totum ipsius in philosophando vitium: quod in eo præcipue positum fuit quod *substantiam genericam*, seu substantiam abstractivè sumptam, cum substantia reali, qualiter extra Intellectum existit, in omni operis & systematis sui contextu, stupidè confuderit. Verbi gratia,

I. Ex eo quod in *idea substantiæ genericæ* nihil videret includi, per quod variae substantiæ particulares inter se discrepant; inepte concludit unicam existere in rerum natura substantiam.

II. Similiter, ex eo quod in *idea substantiæ genericæ* videret includi aliquam attributorum essentialium convenientiam, aliquam necessitatem hypotheticam; inepte concludit substantiam in se esse necessariam & æternam & immutabilem.

III. Eundem in modum, ex eo quod in *Arbore porphyriana* videret Substantiam genericam dividi in corpoream & in incorpoream, seu in materialem & in immateriale; inepte concludit existere in rerum natura, substantiam unicam & communem, cui *extensio & intellectio* convenienter tanquam duo atributa essentialia.

IV. Vesano hoc & absurdo philosophandi vitio delusus & execratus Spinosa, ex universa rerum existentium collectione, quam unicam substantiam vocat, suum conflavit *Deum*, ab universa illa rerum existentium collectione indistinctum.

Portentosi illius Systematis fundamentum est *Substantiæ necessitas & unicitas*. Omnia casui Epicurus, omnia ineluctabili necessitati tribuit Spinosa. Juxta ipsum, unica existit Substantia, necessaria, increata, æterna. Duplicis capax est illa modificationis, *extensionis* scilicet & *cogitationis*. Quatenus extensa, est materia: quatenus cogitans, est spiritus: quatenus extensa simul & cogitans, est Deus.

Illa unica substantia est Deus unus: partes illius

Dei unici sunt arbor, lapis, aqua, metallum, aer, ignis, terra, homo, brutum. Unicus ille Spinosæ Deus latrat in cane, rugit in leone, languet iners in lapide, nascitur in infantulo, moritur in sene, pius est in homine pio, flagitosus in homine scelerato; neque tam multiplici formarum mutatione Substantia hæc divina indiversitatem atque indistinctionem suam amittit: quippe quæ sub hac formarum varietate solis suis distinguitur ac differt modificationibus, quæ non sunt ipsam substantia.

393. ADN. Multos vidimus aut novimus deliros: qui autem & tristius & tædiosius & ineptius deliraret quam Spinoza neminem vidimus, neminem novimus.

Quidquid profert ille in medium, instar definitionis aut axiomatis; illud nihil aliud est communiter nisi, aut opaca quædam unintelligibilitas, aut manifestata aliqua contradictionis & absurditas.

Quam multa humanis cognitionibus utilia, somniando & quasi delirando parturierunt nonnulli Philosophi, verbi gratia, Epicurus, Plato, Cartesius, Leibnitzius, Ma-lebranchius, Civis genevensis! Nihil suo philosophando more parturiit Spinoza, quod ulli unquam Ingenio sano prodesse possit aut sapere.

Fundamentales Spinozani Systematis sex primas propositiones videre cuique licebit in *completa Entium insensibilium Theoria*: quas propositiones exhibuisse, sufficienter refutasse est. Unam aut alteram ex philosophicis Spinozæ principiis, objectionem haurimus & solvimus.

394. OBJ. Repugnat existere multiplicem Substantiam: ergo unica existit substantia. Probatur antecedens.

I. Si plures existerent substantia à se invicem distinctiones; distinguerentur illæ, vel per diversitatem attributorum essentialium, vel per diversitatem attributorum accidentium: atqui neutrum dici potest.

II. Si plures existerent in mundo substantia, una infinita & aliæ finitæ, una creatrix & aliæ creatæ; aliquid in-

ter se commune haberent illæ substantia, ac proinde plurimæ essent substantia ejusdem attributi: atqui repugnat esse plurimas ejusdem attributi substantias.

RESP. Ut quid ineptus ille scientiæ & subtilitatis apparatus, in questione aut difficultate ita triviali; cui simpliciter propositæ satisfaciet imperita quævis muliercula?

I. Duæ substantia distinguntur *in se* & *inter se realiter*, per suam alteritatem; seu ex eo quod una non sit altera, quod una negari possit de altera. (330).

Distinguuntur autem *in nostris conceptibus* duæ substantia, tum per diversitatem attributorum essentialium, tum per diversitatem attributorum accidentalium.

Verbi gratia, Spiritus & Materia, inter se realiter distingui concipiuntur à nobis, per diversitatem suorum attributorum, essentialium. Spiritui enim essentialiter convenire intelligitur *facultas cogitandi*, quam essentialiter excludit Materia: Materiæ vero essentialiter convenire intelligitur *figurata* & *solida quædam extensio*, quam essentialiter excludit spiritus.

Similiter, Alexander & Cæsar, Homerus & Cornelius, inter se realiter distingui concipiuntur à nobis, per diversitatem attributorum accidentalium: scilicet, ex eo quod diversam habuerint patriam, originem, figuram; quod diverso extiterint tempore, diversaque suæ existentia monumenta reliquerint; & sic de reliquis.

Porrò, signum distinctionis realis inter duas substantias existentis, repeti potest ab attributis ipsarum essentialibus, tum genericis, tum specificis, tum individualibus: repeti etiam potest ab attributis ipsarum accidentalibus, tum existentibus, tum mere possibilibus.

II. Duæ substantia, quarum una est infinita & increata, altera verò finita & creata, nihil habent inter se commune in ratione naturæ & essentiæ individualis: sed habent aliquid inter se commune in ratione attributorum genericorum.

Unde, plures existere possunt substantia ejusdem

attributi generici, ejusdem attributi specifici, non vero ejusdem attributi numerici & individualis. Nullam me:aphysicæ abstractionis ideam habuit Spinoza; & inde totum ejus in philosophando vitium.

SYSTEMA TELLIAMEDIS.

395. OBSERV. Juxta fictitium illum Indiarum Philosophum & Physicum, cui nomen Telliamed, & cui vis ultra erat Philosophiae & Physice & Litteraturæ notio elementaris:

I. Fuit olim, multis ante præsens tempus sæculorum millibus, Globi nostri terraquei pars solida & terrea immenso materiae aquæ volumine undique circumvoluta: ita ut terrens ille Globus, quem nunc calcamus pedibus occuparit olim partem centralem Sphære aquæ, cuius superficies assureret ad multa indefinitè millia expedarum supra altitudinem montium eminentissimorum nunc existentium.

II. Terraquei nostri Globi pars liquida & aquæ continuam imminutionem ab omni ævo passa est, & in omnem ævum patietur, donec ab Orbe nostro tota evanescat: radiis solaribus ipsam indesinenter absorbentibus & in cœlestes globos asportantibus.

Ubi autem tota absorta fuerit pars illa aquæ: conflagrabit Terra nostra, & in Solem igneum convertetur.

Ardebit & micabit Sol ille terreus; quandiu durabit ipsius pars inflammabilis: qua tandem exhausta, extinguetur, frigescet, astrum fiet opacum, ingens erit calcis acerius: à quo calcis acervo humidi vapores undique appetent & haurientur, donec ipsis saturatus fiat iterum Globus terraqueus, similes indesinenter metamorphoses experitus.

III. Dum tota delitescebat aquis pars nostri Globi terra: eam assumpsit illa figuram & naturam, longo & indefinito sæculorum tractu, quam nunc in ipsa deprehendimus.

Sub aquis & ab aquis elaborati sunt primitivi omnes montes; complanatae sunt horizontaliter terre & lapides omnes superficies; natæ & esformatæ sunt, fortuito & felici organicarum quarumdam molecularum concursu, variæ omnes vegetalium & animalium species.

In aquis vixere aeræ Volucres, vixere Quadrupeda terrestria, vixere humanæ passim Familia & Republicæ: donec imminuto in immensum aquarum volumine, parti liquidæ extare & eminere variis in punctis cœpit pars solida. Tunc enim, exuta Piscium natura liquidis plagis aeras & terrestres plagas præferre didicit ubique volucrum & quadrupedum & hominum genus.

396. ADN. Quàm sit rationi absonum, quàm sit Religioni oppositum, fabulosum illud Telliamedis Systema; satis per se patet. Suo solventur tempore & loco, speciosa quædam argumenta, quæ ipsis favere & militari videntur. (421).

Telliamedeam hanc chimæram, in ens aliquod reale & verum convertere omni opum vi conantur, diverso & opposito more, præcellentia duo Ingenia: altero ipsam exhibente sub vestibus hiemalibus, horrenda nobis frigora glaciemque universalem & æternam portendentibus; altero sub vestibus æstivis, immodicos Globo nostro calores, generaliisque subinde conflagrationem prænuntiantibus.

O quantum potuit philosophicæ Veritatis Terra Cœloque comparari, hac eadem Ingenii sagacitate & excelsitate, quæ infeliciter impeditur parturiendis aut renovandis aut transformandis chimæris; quarum ea sors est ut una ab altera indesinenter proruatur, labefactetur, oblivioni aut contemptui devoveatur: indignante semper in sui abusum Ratione; saxe fulminante in sui contemptum Religione.